

**МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ
В КУРСІ “МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО”**

УДК 373.31:505

Наталія Муляр, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри культурології та українознавства

Лариса Костюк, кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології та українознавства

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

**МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ
В КУРСІ “МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
“СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО”**

У статті теоретично обґрунтовано та методично розкрито особливість нетрадиційного уроку, як особливої форми організації навчально-пізнавальної діяльності у початковій школі.

Ключові слова: *початкова школа, нестандартний урок, метод, прийом, учень.*

Літ. 18.

Наталья Муляр, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры культурологии и украиноведения

Лариса Костюк, кандидат философских наук,
доцент кафедры культурологии и украиноведения

Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

**МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ
НЕСТАНДАРТНОГО УРОКА В КУРСЕ “МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СФЕРЫ “ОБЩЕСТВОВЕДЕНИЕ”**

В статье теоретически обоснована и методично раскрыта особенность нетрадиционного урока, как особой формы организации учебно-познавательной деятельности в начальной школе.

Ключевые слова: *начальная школа, нестандартный урок, метод, прием, ученик.*

Natalia Mulyar, Ph.D. (Pedagogic), Docent of
Cultural Studies and Ukrainian Studies Department

Larysa Kostyuk, Ph.D. (Philosophy) Docent of
Cultural Studies and Ukrainian Studies Department

Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

**METHODOICAL FEATURES OF NON-STANDARD LESSON
IN COURSE OF “METHODS OF TEACHING
THE EDUCATIONAL BRANCH “SOCIAL SCIENCE”**

In the article the feature of non-standard lesson is grounded and methodically exposed in theory, as the special form of organization educational and cognitive activity at Primary School.

Keywords: *primary school, non-standard lesson, method, reception, student.*

Постановка проблеми. Даний курс покликаний допомогти майбутньому вчителю кваліфіковано організувати навчальний процес в межах викладання шкільної дисципліни “Я у світі”; обґрунтовує завдання даного предмету, розробляє його зміст на рівні навчальних програм, посібників, дидактичних матеріалів; обґрунтовує відповідні принципи, методи та прийоми навчання. Навчальний предмет “Я у світі” реалізує галузь “Суспільствознавство” Державного стандарту початкової загальної освіти і спрямовується на соціалізацію особистості молодшого школяра, його патріотичне і громадянське виховання.

Сьогодні в освітньому просторі України відбуваються кардинальні зміни, зумовлені процесом реформування школи. Розвиток сучасного суспільства підвищує вимоги до рівня освіти й виховання кожної людини. У цих умовах дедалі актуальніше стає формування в учнів творчого потенціалу, активної життєвої позиції. Відбувається системне оновлення змісту та перехід на нову структуру навчання, зокрема з’являється можливість застосовувати нові активні технології навчання, цінні для кожного учня зокрема.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб вивчити особливості дитини та орієнтуватися на загальні

завдання формування особистості дитини, які впливають з Державного стандарту початкової загальної освіти, а також спираються на конкретні програми навчання і виховання, створюють для кожного учня оптимально-сприятливі умови для його всебічного розвитку. Для здійснення цієї мети потрібно підвищити ефективність уроку різними способами і засобами навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Існує кілька поглядів на нестандартний урок. На думку С. Антипової, В. Паламарчук, Д. Рум'янцевої, суть нестандартного уроку полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало насамперед інтерес учнів і сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню. Л. Лухтай називає нестандартним такий урок, який не вкладається (повністю або частково) в межі виробленого дидактикою, і на якому вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, методів, традиційних видів роботи. Е. Печерська бачить головну особливість нестандартного уроку у викладанні певного матеріалу у формі, пов'язаній з численними асоціаціями, різними емоціями, що допомагає створити позитивну мотивацію навчальної діяльності. О. Митник і В. Шпак наголошують, що нестандартний урок народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливого самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології.

Як бачимо, у фаховій літературі, на сторінках періодичної преси відбувається дискусія щодо визначення сутності нестандартних уроків та цінності нових форм занять у навчанні, розвитку й вихованні учнів. Тож, нестандартний урок як своєрідне педагогічне явище бурхливо розвивається, постійно набуваючи нових рис.

Мета статті – теоретично та методично обґрунтувати особливість нетрадиційного уроку, як особливої форми організації навчально-пізнавальної діяльності у початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Для нестандартних уроків характерною є інформаційно-пізнавальна система навчання – оволодіння готовими знаннями, пошук нових даних, розкриття внутрішньої сутності явищ через диспут, змагання. На цьому уроці вчитель може організувати діяльність класу так, щоб учні в міру можливості працювали самостійно, а він керував цією діяльністю, забезпечуючи її необхідними дидактичними матеріалами.

Порівняно із звичайним, нормативним заняттям, нестандартний урок максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу

активність та ініціативу школярів. Навчання на ньому спрямоване на підвищення їхніх знань, формування працьовитості, цілеспрямованості, потрібних у житті навичок і вмінь [18, 74]. При цьому такі уроки мають на меті інформаційне й емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню цікавого матеріалу, що дає змогу з різних сторін пізнати якість явища, поняття, досягти цілісності знань.

Нестандартні уроки орієнтовані на формування в учнів цілісної картини культурного простору, виховання особистості, яка усвідомлює соціальну й індивідуальну необхідність праці; забезпечення єдності у сприйманні довкілля емоційною, інтелектуальною і сенсорною сферами духовного життя учнів; розвиток творчої активності школярів у художній праці на основі взаємодоповнюваності думок, почуттів, практичних дій [11, 16].

Кожен тип нестандартного уроку має внутрішній зміст – методику вирішення окремих дидактичних задач на кожному етапі уроку. Методика – це найбільш мобільна частина кожного уроку, тому що методи, прийоми і засоби навчання використовуються на уроці в різних співвідношеннях, послідовності і взаємозв'язку. Нестандартні уроки в початковій школі дають можливість підводити учнів до усвідомленої і емоційно пережитої потреби міркувати і висловлювати свої думки на запропоновану тему. Діти мають можливість застосовувати при цьому арсенал своїх знань, життєвий досвід, зробити власні, нехай незначні, але дуже необхідні кожній дитині, умовиводи і пошукові відкриття [13, 25]. Такі уроки більше подобаються учням, тому, що навчальний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю дітей. Майже всі прийоми, способи дії нестандартних уроків відзначаються ігровим спрямуванням.

Відмінність нестандартних уроків від традиційних полягає саме в тому, що предметом вивчення (аналізу) на такому уроці виступають багатопланові об'єкти, інформація про сутність яких міститься в різних навчальних дисциплінах; широка палітра використанні міжпредметних зв'язків при різнобічному розгляд однопланових об'єктів, своєрідна структура, методи і прийоми, які сприяють його організації і реалізації поставлених цілей [17, 44].

Методично правильна побудова і проведення нестандартних уроків впливають на розвиток творчого мислення молодших школярів та результативність процесу навчання: знання набувають якості системності, уміння стають узагальненими, комплексними, посилюється

**МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ
В КУРСІ “МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ “СУСПІЛЬСТВОЗНАВСТВО”**

світоглядна спрямованість пізнавальних інтересів учнів, ефективніше формуються їхні переконання і досягається всебічний розвиток особистості.

Враховуючи різні підходи до класифікації і структури нестандартних уроків, педагогами було запропоновано класифікацію нестандартних уроків відносно педагогічних технологій навчання, які в основному використовуються в організації і методиці їх проведення. Вся система нестандартних уроків ділиться на такі групи за педагогічними технологіями:

навчання; знаходження певного місця таких уроків в навчально-виховному процесі тощо.

Предмет “Я у світі” за навчальним планом реалізується в 3 – 4 класах і охоплює такі розділи: “Людина”, “Людина серед людей”, “Людина в суспільстві”, “Людина у світі”, що сприяє поетапному усвідомленню учнями єдності компонентів “Я” “сім’я” “школа” “рідний край” “Україна – світ”; розкриває взаємодію людей у сім’ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей з природним і соціальним оточенням, накопичення

Класифікація нестандартних уроків у початковій школі за педагогічними технологіями

Групи за педагогічними технологіями		Види уроків	
1.	Інформаційно-комунікаційні технології	Урок-твор, уроки – творчі звіти, уроки-взаємонавчання, урок-інформація, інтегрований урок	
2.	Ігрові технології	Змагання Рольові ігри Драматизація	КВК, турнір, аукціон, вікторина, конкурс, інтелектуальний хокей, “Щасливий випадок”
	Імпровізація, імітація, “Поле чудес”, ерудит, ланцюжок		
	Драмагічна гра, пантоміма, драмагічна розповідь, ляльковий театр		
3.	Дослідні технології	Діалог, усний журнал, роздуми, репортаж, урок-суперечність, урок-парадокс, пошук, розвідка, заочна подорож, коло ідей	
4.	Інтерактивні технології	Кооперативне навчання Колективно-групове навчання Ситуативне моделювання Опрацювання дискусійних питань	Робота в парах, зміновані трійки, 2 – 4 разом, карусель, малі групи, акваріум
	Мікрофон, незакінчені речення, мозковий штурм, “Навчаючи – вчуся”, мозаїка, вирішення проблем, дерево рішень		
	Імітаційні ігри, рольова гра		
	Метод “прес”, займи позицію, зміни позицію		

Така класифікація допомагає вчителю вибрати тип нестандартного уроку відповідно до його теми уроку. Переваги нестандартних уроків в порівнянні із звичними структурами уроків в тому, що підвищується інтерес учнів до навчання, їх активність в пізнанні і творчості, самостійність пошуків знань, переживання успіху досягнень, ініціативність, можливість індивідуального підходу до учнів, використання інноваційних та інформаційних педагогічних технологій, розвиток культури спілкування, взаємовідповідальності тощо.

Проте є деякі складності і недоліки використання нестандартних уроків, а саме: затрати більшого часу на підготовку і проведення таких уроків; не всі учні в рівній мірі активні; організаційні труднощі (дисципліна, правила поведінки); ускладнюється система оцінювання, аналізу результатів навчання; забезпечення науково-методичної і матеріально-технічної бази

досвіду особистісного ставлення до системи цінностей демократичного суспільства.

Великої ваги сьогодні набула проблема активізації пізнавальної діяльності на уроках з використанням активних методів навчання, виконання учнями різних видів самостійної роботи, творчих і дослідницьких завдань. Пошуки творчих учителів покликали до життя нові види уроків, відмінні від типових. Серед них – *уроки ділової (рольової) гри, уроки прес-конференції, уроки-КВК, уроки-змагання, уроки-подорожі, уроки-суди, уроки-консилиуми, уроки-твори, уроки-винаходи, уроки-заліки* та ін., для яких характерні: максимальна щільність, насиченість різними видами пізнавальної діяльності, запровадження самостійної діяльності учнів, використання програмованого і проблемного навчання, здійснення міжпредметних зв’язків, усунення переваженості учнів.

Вивчаючи розділ “Людина” учні мають уявлення про умови росту й розвитку дитини; залежність наполегливості, старанності у досягненні цілей; володіють прийомами (планування робочого часу, тренування уваги, зосередженості, досягнення успіху, запам’ятовування); виявляють інтерес до своєї зовнішності; прагнуть до акуратності; до самовиховання; розпізнають вчинки; дають оцінку виявам характеру; наводять приклади залежності успіху людини від її поведінки. Для формування в учнів переконання, що кожна людина створює сама себе та щоб бути зовні привабливим, над собою треба працювати, *пропонуємо 3-му класі провести урок-конференцію*. Такий вид нестандартного уроку сприяє розвитку активності, пошукових здібностей, вміння розкривати суть певної проблеми, стисло і коротко висвітлювати її, конкретно відповідати на поставлені питання.

Розділ “Людина серед людей” дає учням уявлення про обов’язки в сім’ї, пізнання і збереження традицій школи; співпраця у колективних справах; правила поведінки в громадському транспорті, кінотеатрі, бібліотеці; ввічливого поводження, подільчivosti, доброти, працьовитості, дружелюбності, милосердя, поступливості, наполегливості, відповідальності. Під час вивчення якого вдалим буде проведення нетрадиційного уроку із застосуванням навчально-ігрових ситуацій та театралізованих ігор.

Особливого значення серед нестандартних уроків у роботі з молодшими школярами набувають *уроки-дослідження*, завдяки яким діти задовольняють потребу в дослідництві, творчості, ініціативності, самовираження. Уміння здійснювати дослідження у 3 класі на уроках “Я у світі”, необхідне для формування потреб пізнання творення своєї держави, видатних людей свого краю; розвитку інтересу до історичного минулого та сьогодення як рідного краю так і різноманітності народів у світі, їхніх культур і звичаїв тощо. Мета таких уроків – формувати в учнів цілісне бачення світу (відкривати не тільки себе в світі, а й світ у собі); розвивати здатність діяти, знаючи і розуміючи; розвивати в учнів уміння та навички, необхідні для вирішення нестандартних завдань, що зумовлені змістом уроку, навички самостійного пошуку шляхів з’ясування істини, самостійного здобування нової інформації. Уроки-дослідження створюють умови для самостійної роботи учнів з опанування навчального матеріалу за рахунок розвитку інтелектуальних умінь, зокрема вміння працювати з інформацією, самостійно здобутою

з різних джерел, давати її коротко й лаконічно або в розгорнутому вигляді.

Необхідно зауважити, що треба добирати такі завдання, які спонукали б до дії, заставили учнів самостійно знаходити рішення. Під час групових форм роботи учні обмінюються інформацією, учаться підпорядковувати власні завдання колективній справі, це привчає їх поважати думку інших, переживати не тільки успіхи, а й невдачі інших. Варто зазначити, що тільки відкриття зроблені власноручно, запам’ятовуються найкраще. Найбільша цінність уроків-досліджень у тому, що вони дають можливість поєднувати індивідуальні та групові форми роботи, дають можливість учням проявити себе з різних боків, згуртовують класний колектив, створюють атмосферу спокою, довіри, співпраці. Можна використовувати фрагмент такого уроку в комплексі із застосуванням проектних технологій у вигляді підсумкового уроку з теми.

Висновки. Отже, у дидактико-методичній систематизації навчального матеріалу особливо важливого значення надається зв’язку його з життям, оскільки обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу життєвих вражень – цієї головної чуттєвої опори набутих знань. Це ж стосується принципу поєднання методів і прийомів навчання – він передбачає активне й свідоме нагородження, а відтак – і узагальнення вражень із різних джерел, доцільну організацію самостійної й пошукової діяльності учнів. Це сприятиме пізнанню самими учням свого довкілля і самовизначенню у ньому, дасть можливість формувати у них елементарні навички дослідницької роботи, співпраці з іншим людьми і виробляти зацікавлене практичне ставлення до пізнаваних об’єктів.

Тематичне насичення курсу “Я у світі” дає можливість вчителю розробити різноманітні бесіди; проводити на уроках різні види практичних та дослідницьких робіт; для фронтальної, групової чи диференційованої роботи дібрати цікавий історичний, народознавчий та ігровий матеріал, завдяки якому вчитель зможе порівняно із звичайним, нормативним заняттям, провести нестандартний урок, який максимально стимулює пізнавальну самостійність, творчу активність та ініціативу школярів. Навчання на ньому спрямоване на підвищення їхніх знань, формування працьовитості, цілеспрямованості, потрібних у житті навичок і вмінь.

1. Антипова О. У пошуках нестандартного уроку / О. Антипова, Д. Румянцева, В. Паламарчук // Рад. школа. – 1991. – № 1. – С. 65 – 69.

2. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку / О. Біда // Початкова школа. – 2007. – №7. – С. 4 – 12.
3. Васильєва Н.М. Застосування інтерактивних методів навчання на уроках предметів гуманітарного циклу / Н.М. Васильєва // Управління школою. – 2005. – № 34. – С. 22 – 24.
4. Вашуленко М.С. Нестандартні уроки мовлення та мислення молодших школярів / М.С. Вашуленко, Л.І. Дмитренко // Початкова школа. – 1993. – № 11. – С. 6 – 8.
5. Вукіна Н.В. Критичне мислення: як цього навчати / Н.В. Вукіна, Н.П. Дементієвська. – Х.: Основа, 2007. – 110 с.
6. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи / І. Гейко // Тема. – 2004. – № 3/4. – С. 229 – 232.
7. Гін А.О. Прийоми педагогічної техніки / А.О. Гін. – Х.: Веста: Видавництво “Ранок”, 2007. – 176 с.
8. Голодюк Л. Як навчити учнів спілкуватися на уроці / Л. Голодюк // Рідна школа. – 2001. – № 9.
9. Гра “Дебати”: принципи, методи та організація // Все для вчителя. – 1998. – № 13 – 14. – С. 13 – 15.
10. Губенко Л.Д. Нестандартні уроки в початковій школі / Л. Д. Губенко // Початкова школа. – 2006. – №3. – С. 15 – 16.
11. Єльнікова О.В. Інтерактивні методи навчання, їх місце у класифікації педагогічних інновацій / О.В. Єльнікова // Імідж сучасного педагога. – 2001. – № 3 – 4 (14 – 15). – С. 71 – 74.
12. Захарова А.М. Розвиток мислення в початковій школі / А.М. Захаров // Психологія і педагогіка. – 2005. – №1. – С. 21 – 27.
13. Іванішена С. Форми та методи інтерактивного навчання / С. Іванішина // Початкова школа. – 2006. – №3.
14. Іванов І.Л. Педагогіка колективних творчих справ / І.Л. Іванова. – К.: Освіта, 1992. – 95 с.
15. Інтерактивне навчання: [добірка статей] // Початкова школа. – 2006. – № 44. – С. 1 – 23.
16. Комар О. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. Комар // Початкова школа. – 2005. – № 2.
17. Лисенко Р.Н. З досвіду проведення інтегрованих уроків / Р.Н. Лисенко // Початкова школа. – 1998. – №8. – С. 46 – 48.
18. Сбруєва А.А. Порівняльна педагогіка : навчальний посібник / А.А. Сбруєва. – 2-ге вид., стер. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 320 с.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

Джерела мудрості

“На скрижалях української літератури письменник залишається тоді, коли наступні покоління читачів будуть знаходити все нові і нові “змисли” у його творач”.

Іван Франко
український письменник, поет, публіцист,
перекладач, вчений, громадський і політичний діяч

“Благословенне слово, що гартує!”

“Над всіх старшин найстарша правда”.

Леся Українка
українська письменниця, перекладач, культурний діяч

